

REVILLA, V. y CELA, X., 2006, La transformación material e ideológica de una ciudad de Hispania: *Iluro* (Mataró) entre los siglos I y VII d.C., *Archivo Español de Arqueología* 79, 89-114.

RIPOLLÈS, P. P., 2007, *Las acuñaciones de la ciudad ibérica de Saitabi*, Universitat de València y Biblioteca Valenciana, València.

RIPOLLÈS, P. P. y LLORENS, M., 2002, *Arse-Saguntum: historia monetaria de la ciudad y su territorio*, València.

SINNER, A. G., 2015, Cultural contacts and identity construction: a colonial context in NE Spain (2nd – early 1st c. B.C.), *Journal of Roman Archaeology* 28, 7-37.

VILLARONGA, L., 1994, *Corpus nummum Hispaniae ante Augusti aetate*, Madrid.

VILLARONGA, L. y BENAGES, J., 2011, *Ancient coinage of the Iberian Peninsula: greek, punic, iberian, roman*, Societat Catalana d'Estudis Numismàtics, Barcelona.

ZAMORA, D., 2006, *L'oppidum de Burriac: centre de poder de la Laietània ibèrica*, *Laietània* 17 (Volumen monogràfic), Mataró.

AQUILUÉ, Xavier, CABRERA, Paloma i ORFILA, Margarita (eds.), *Homenaje a Glòria Trias Rubiés. Cerámicas griegas de la Península Ibérica: cincuenta años después (1967-2017)/Homenatge a Glòria Trias Rubiés. Cerámicas griegas de la Península Ibérica: cinquanta anys després (1967-2017)*, Centro Iberia Graeca, Barcelona, 2017, 350 p., <<https://www.iberiagraeca.com/cast/index.php?pag=publi03.php>>. ISBN: 978-84-393-9615-4.

David Garcia i Rubert

DOI: 10.1344/Pyrenae2018.vol49num2.7

La realització d'un homenatge a la Dra. Glòria Trias fou una encertada iniciativa promoguda des del Centre *Iberia Graeca* l'any 2016. Encert, per altra banda, que es va veure encara reforçat per la circumstància de voler fer coincidir aquest homenatge amb el compliment dels 50 anys de publicació del que sens dubte cal considerar l'obra referencial d'aquesta autora, *Cerámicas griegas de la Península Ibérica* (Trias, 1967-1968). G. Trias, nascuda l'any 1925, es va jubilar el 1991, després d'una llarga trajectòria investigadora que es remunta, pel que fa a la producció científica, a la publicació de la seva primera obra l'any 1952. La seva vida està marcada per determinats aspectes cabdals tant en l'àmbit professional com en el personal, sense els quals no es pot entendre la transcendència de la seva carrera científica. En convé esmentar l'impacte de la Guerra Civil en la seva dinàmica vital (que inclou una època d'exili), el període professional al Museu d'Arqueologia de Catalunya, la seva especialització científica en l'estudi de les produccions ceràmiques gregues localitzades a la península Ibèrica, un notable dinamisme i energia que vehiculà cap a la realització de nombroses etapes científiques en centres de recerca de referència mundial i diversos

viatges d'estudi, un recorregut professional que la portà a exercir en diverses universitats, la publicació d'algunes obres de recerca que encara avui dia representen una referència ineludible i el seu matrimoni amb el Dr. A. Arribas, enllaç que també va comportar una feliç col·laboració professional (i on destaca, especialment, l'altra gran obra referencial en què participa Trias: l'estudi dels conjunts mobles del Sec (Arribas *et al.*, 1987).

Com és habitual en aquesta mena de treballs, l'obra es divideix en dues parts. Una primera, més limitada en extensió, dedicada a glossar aspectes directament relacionats amb la investigadora homenatjada i la seva obra, en aquest cas la Dra. Glòria Trias i el seu *Cerámicas griegas de la Península Ibérica*. A continuació, es desenvolupa un seguit d'estudis (contribucions a l'homenatge) d'especialistes diversos. Comptat i debatut, el volum resultant assoleix un total de 350 pàgines.

Pel que fa a la primera part, després d'una introducció signada pels editors de l'obra, X. Aquilué, P. Cabrera i M. Orfila, hi trobem un imprescindible recull de la producció científica de Glòria Trias, una biografia a càrrec de M. Orfila, una glossa de *Cerámicas griegas de la Península Ibérica* elaborada per P. Cabrera i R. Olmos i una valoració de conjunt sobre els 50 anys posteriors de recerca sobre les ceràmiques gregues de la península Ibèrica després de la publicació de l'obra de Trias, de la mà d'A. Domínguez Monedero.

Quant a l'apartat de les contribucions de l'homenatge, hi trobem un total de 27 articles. De manera coherent amb l'eix temàtic que centra aquest homenatge, una bona part són estudis que giren al voltant de la ceràmica grega localitzada en contextos de la península Ibèrica, la majoria (20) centrats en un àmbit geogràfic determinat o un jaciment particular. Hi tenim, per exemple, treballs de l'àmbit del nord-est peninsular, com el de X. Aquilué, P. Carreras i Ma. T. Miró sobre la presència de ceràmica àtica als assentaments indiketes i el paper jugat per *Emporion*, el de M. Arjona, que realitza un estudi específic de la iconografia d'Atenea en els vasos grecs localitzats a Empúries, el de D. Asensio, E. Pons, R. Jornet i J. Morer centrat a explorar la presència de ceràmica grega al Mas Castellar de Pontós, el de F. Codina, A. Martín i G. de Prado, que posa l'atenció sobre la influència que la ceràmica àtica exercí en les produccions ceràmiques de l'ibèric ple als jaciments d'Ullastret, el de M. Genera i S. Adell, on es presenta un petit lot de ceràmica grega recuperada en una actuació preventiva a Vinebre, i el de J. Sanmartí i D. Asensio, on es tracten aspectes de quantificació de ceràmica grega en contextos de la costa catalana. Pel que fa al País Valencià, trobem el treball de J. Ma Melchor, que elabora un estat de la qüestió sobre la presència de la ceràmica àtica a les comarques de Castelló, el de J. García sobre els vasos grecs de la necròpolis de l'Albufereta, i el de D. Rodríguez i C. Sánchez sobre el conjunt àtic de la tomba de l'Orleyl. Per a l'àmbit de la meitat sud de la Península ressenyem l'estudi de L. Abad i V. Amorós tot valorant la possibilitat que la ceràmica grega hagués esdevingut un bé de prestigi en època visigoda a partir de les dades procedents del Tolmo de Minateda, el d'A. Ma Adroher i P. Rouillard, que reflexiona sobre aspectes diversos relacionats amb la presència d'aquesta ceràmica grega en el conjunt del quadrant sud-est de la península Ibèrica, el de S. Celestino, F. Gracia i E. Rodríguez, que analitza la distribució de les produccions àtiques en alguns assentaments d'Extremadura, el de J. Jiménez, centrat en l'estudi

de la presència d'aquests materials grecs en el conjunt d'Extremadura, el de C. del Barrio, qui desenvolupa l'estudi específic d'una cratera recuperada a Villaricos, el d'E. García que estudia les implicacions de la presència de la ceràmica grega a *Malaka*, el de J.M. García i J.J. Blánquez, que fan un balanç de la presència de la ceràmica grega a l'àrea del sud-est de la Meseta, el de J.M. García, on de manera particular l'autor estudia una *kylix* de Coimbra del Barranco Ancho, el de R. Olmos i M. Moreno sobre els vasos àtics del Cerro del Real de Tútugi, i el de V. Page i R. Ma Gualda centrat en els *askoi* ornitomorfs de Coimbra del Barranco Ancho. Finalment, trobem el treball de R. Morais, M. Arruda, D. Ferreira i E. Sousa, amb una reflexió general sobre la presència grega a la costa portuguesa.

Les set contribucions restants formen un conjunt més heterogeni. Hi trobem, per exemple, estudis particulars de vasos descontextualitzats com el que efectua M. Almagro en relació amb un alabastró del Pintor d'Empúries, com també diversos estudis generals centrats en aspectes més temàtics, transversals, puntuals i/o tipològics, com el de C. Aranegui sobre les àmfores *masalietes*, el de F. Díez sobre la representació del centaure Neso a la ceràmica àtica, el de M. Moreno i T. Tortosa on es reflexiona sobre l'adolescència en contextos protohistòrics peninsulars a partir de determinades peces gregues, el de G. Pascual i J. Pérez sobre el comerç del vi grec a la península Ibèrica entre els segles III aC i I dC, el de C. Rueda i I. Grau, centrat en la identificació de símbols d'iniciació en la ceràmica àtica i, a l'últim, el treball d'A. Ruiz, que interrelaciona les imatges de les crateres gregues amb els nivells aristocràtics de les societats iberes.

La redacció de *Cerámicas griegas de la Península Ibérica* s'emmarca en una època durant la qual l'arqueologia hispana centrà de manera especial els seus esforços en la realització d'estudis de caire tipologicofuncional en relació amb els materials mobles que apareixen als jaciments. Aquesta època en què es desenvolupa amb especial intensitat aquesta mena d'aproximacions correspon, de manera general, al període que va entre l'acabament de la Guerra Civil i el final de la dècada dels anys seixanta, i té una importància cabdal en el progressiu desenvolupament d'una arqueològica pròpiament científica a Espanya. La necessitat essencial de poder disposar de referències cronològiques de qualitat, i com més precises millor, amb què datar correctament i acurada els contextos estratigràfics que s'estaven excavant o que havien estat excavats amb anterioritat, sumat a les tendències marcades en aquest mateix sentit en aquells moments des dels principals centres científics arqueològics de referència a escala mundial, impulsà durant aquest període nombrosos investigadors a desenvolupar l'estudi minuciós de determinats materials a partir d'aquests plantejaments. Val a dir que, pel que fa a contextos protohistòrics/colonials, aquests treballs tingueren com a principal objectiu els materials d'importació (especialment ceràmiques) i molt particularment els d'àmbit hel·lènic i italià. Aquest marc general ajuda a entendre per què, en el moment en què G. Trias decideix donar el pas de realitzar la seva tesi doctoral, optà per enfocar-la (orientada per M. Almagro Basch) a l'estudi de les ceràmiques gregues peninsulars. El resultat d'aquella tesi fou publicat i esdevingué l'obra objecte de reconeixement en aquest volum.

Cerámicas griegas de la Península Ibérica representa, doncs, un excel·lent exemple dels treballs efectuats des d'aquesta perspectiva durant aquells anys. Disposar de bons estudis

tipològics i descriptius resulta essencial per a la tasca de l'arqueòleg, una base de referència imprescindible a la qual recorrem continuadament per tal de construir els fonaments dels nostres propis estudis particulars sobre els jaciments excavats i, en darrer terme, l'edifici de la interpretació dels conjunts mobles i immobles trets a la llum en clau històrica. Sense ells, doncs, res de res. Per altra banda, és la qualitat d'aquesta mena d'estudis descriptius i tipologifuncionals allò que marca la perdurabilitat o no de la seva validesa com a referent en l'àmbit de la recerca. En aquest cas, l'obra de Trias recull diversos valors que l'han feta perdurar, entre els quals convé esmentar la qualitat i l'exhaustivitat (evidentment, en el context de l'època en què es va dur a terme) del catàleg de peces que constitueix la mostra d'estudi.

Pel que fa a les contribucions a l'homenatge, els 27 treballs presents en aquest volum exemplifiquen a la perfecció l'evolució que ha experimentat l'estudi dels materials ceràmics grecs d'importació en els darrers 50 anys, des de la publicació de l'obra de Trias. En aquest sentit, es constata com l'objectiu ja no és, clarament, la realització de noves propostes de classificació tipologiformal de conjunts, o fins i tot de catàlegs més o menys exhaustius, sinó aprofitar, com apuntàvem en el paràgraf anterior, aquesta base, ja existent en gran mesura, per tal de realitzar un tipus d'estudi més contextual, més de caire interpretatiu, tot partint d'aquests materials. Així constatem, com podem comprovar fàcilment a partir del sumari del volum, la notable presència de treballs que fan noves reflexions i aproximacions, de caire particular, sobre conjunts, contextos, elements o jaciments excavats d'antic, en algun cas fins i tot clarament considerables clàssics o referències de l'arqueològica peninsular d'aquests períodes (Hoya Gonzalo, Tolmo de Minateda, Empúries...). Possiblement, aquestes aproximacions expliquen també (conjuntament amb les tendències més actuals en aquest àmbit i, suposem, les directrius marcades pels mateixos editors) l'extensió certament continguda d'alguns treballs, que en alguns casos extrems s'estenen al llarg de tan sols cinc pàgines i que, de manera general, es mouen al voltant de les nou o deu pàgines.

Per altra banda, doncs, els estudis i presentacions de conjunts ceràmics nous (i, en relació amb el format modern d'aproximació a la realitat arqueològica, dels seus contextos de localització) presenten un nombre limitat en aquest volum i resten restringits als casos del Tolmo de Minateda, Mas Castellar de Pontós, Coimbra del Barranco Ancho, Ullastret i poc més. Això, en certa manera explica —tot i que no de manera exclusiva— per què, des d'un punt de vista estrictament visual, un recorregut ràpid de les pàgines d'aquesta obra permet constatar la poca presència de les típiques —i inexcusables— làmines de dibuix de material ceràmic, aspecte que, d'entrada, podria sobtar, en funció de l'àmbit en què ens trobem. Tampoc no abunden els estudis de quantificació de materials, lògicament en relació directa, si més no en part, amb la circumstància que acabem d'apuntar. I, en darrer terme, les aproximacions més modernes, des de la perspectiva de la contextualització i de la producció de coneixement en clau històrica, que es podria endegar al voltant d'aquests materials partint de perspectives i models teòrics procedents de l'àmbit de l'antropologia social i cultural, són pràcticament inexistents.

En resum, tots els treballs presentats són, en general, de qualitat des d'un punt de vista tècnic, malgrat que en alguns casos puntuals trobem a faltar una major profunditat reflexiva i fins i tot, també, una major fonamentació teòrica com a punt de partida. La poca extensió d'alguns dels treballs no sembla estar en consonància amb la relativa magnitud declarada en alguns dels títols, si més no en funció d'allò que pensem que caldria considerar uns mínims necessaris d'extensió per a poder desenvolupar amb prou profunditat uns estudis que, segons els títols, com diem, es presenten a voltes com a certament de tractament complex o molt complex. Malgrat això, en tots els casos, i en major o menor mesura, el conjunt dels treballs publicats representa un avenç en el coneixement d'aquests materials i, eventualment, els seus contextos.

Per altra banda, l'aspecte formal de la mateixa publicació permet apreciar també això que abans apuntàvem respecte a l'evident —i lògica— evolució experimentada en l'àmbit de l'estudi d'aquests materials durant aquests darrers 50 anys. I es tracta d'un aspecte en cap cas menor. El volum inclou, com no pot ser d'una altra manera, un nombre notable d'imatges, totes a color. En el cas de la ceràmica grega d'aquests períodes, que presenta de manera profusa decoracions pintades amb diferents tonalitats cromàtiques, això representa un encert especial, ja que representa una ajuda suplementària per a l'investigador que s'hi aproxima. D'alguna manera, aquesta circumstància serveix per a evidenciar la qualitat de la publicació, també, des d'aquesta perspectiva més formal.

Per finalitzar, ens afegim, com no pot ser d'una altra manera, al reconeixement de la feina i la trajectòria de la Dra. Glòria Trias i felicitem els editors per aquesta iniciativa.

Bibliografía

ARRIBAS, A., TRIAS, G., CERDÀ, D. i DE HOZ, J., 1987, *El barco de El Sec (costa de Calvià, Mallorca)*. *Estudio de materiales*, Ajuntament de Calvià i Universitat de les Illes Balears, Mallorca, 659 pp.

TRIAS, G., 1952, Vaso de sigillata ampuritana, a *Actas del II Congreso Nacional de Arqueología* (Madrid, 1951), Cartagena, 483-487.

TRIAS, G., 1967-68, *Cerámicas griegas de la Península Ibérica*, Monografías sobre cerámicas hispánicas 2 (volum I, text: 1967; volum II, làmines: 1968), The William L. Bryant Foundation, València.